UDK 784.011.26 Indexi
Pregledni rad

Mr. sc. Sead S. Fetahagić

POJAVA AUTENTIČNE POPULARNE MUZIKE U SARAJEVU: DISKOGRAFIJA GRUPE INDEXI DO 1966.

Sažetak

Uprkos velikoj popularnosti njihovih hitova, najraniji opus sarajevskog muzičkog sastava Indexi iz šezdesetih godina ostaje manje poznat, a njihov pionirski rad u razvoju sarajevske i jugoslavenske popularne muzike nedovoljno istražen. Cilj rada je bio prikazati, iz kulturno-historijske perspektive, dio procesa lokalizacije globalnih trendova u popularnoj muzici tokom šezdesetih. Pristupajući dijalektički i kritički, u radu se analizira diskografski uzorak od 13 kompozicija Indexa, snimljenih do kraja 1966. Istražujući historijski kontekst, rad također kritički preispituje podatak dostupan u literaturi da je prva ploča Indexa objavljena 1964., te zaključuje da se to desilo 1966. Nakon rane faze imitacije stila i obrada kompozicija stranih uzora, prvenstveno Shadowsa i Beatlesa, Indexi počinju sve više komponirati vlastite pjesme. Prateći novitete u produkciji anglo-američke popularne muzike, Indexi su ih usvajali i prenosili u lokalni kontekst, što se odigravalo u vremenu amerikanizacije popularne kulture u Jugoslaviji. Rad zaključuje da su Indexi bili autentični rokenrol sastav, jer su među prvima u Jugoslaviji počeli komponirati originalne pjesme koje postaju široko prihvaćene od strane lokalne publike. Kruna njihovog stvaralaštva u ranoj fazi djelovanja bila je kompozicija "Pružam ruke" koja je simbolizirala trenutak kada se u Jugoslaviji rokenrol počeo masovno pjevati na maternjem jeziku. Na taj način, Indexi su izvršili trajan utjecaj na razvoj kako "sarajevske pop škole", tako i jugoslavenske popularne muzike. Rad također aktuelizira potrebu izdavanja antologije neobjavljenih arhivskih snimaka Indexa, kao dijela kulturne baštine.

Ključne riječi*: popularna muzika, Indexi, diskografija, autentičnost, glokalizacija*

Uvod

Muzički sastav Indexi predstavlja neodvojivi dio kulturnog nasljeđa, te nezaobilaznu činjenicu u historiji popularne muzike, kako grada Sarajeva i Bosne i Hercegovine, tako i zemalja proisteklih raspadom Jugoslavije (dalje: Jugosfera[1]). Od svog osnivanja 1962. pa do smrti vokalnog soliste Davorina Popovića 2001., nakon čega prestaju s radom, Indexi su bili i ostali najznačajniji predstavnici tzv. sarajevske pop škole. No, ni nakon toga njihova popularnost širom Jugosfere ne jenjava.

U spomen na preminulog Popovića, 2002. je ustanovljena godišnja bosanskohercegovačka nagrada "Davorin", a prvu nagradu za životno djelo dobili su upravo Indexi. Od 2006. nagrada postaje regionalna, a 2008. mijenja naziv u "Muzička nagrada Indexi". Povodom "50 godina popularne muzike u BiH", 2004. su počasnu nagradu dobili bivši članovi Indexa, Đorđe Kisić i Slobodan A. Kovačević, dok je Ismet Arnautalić primio "Davorina" za prvi autorski snimak na prvoj domaćoj ploči, kompoziciju "Nikada", snimljenu 40 godina ranije (Panta Rhei, 2011;

[1] Ovaj termin posuđujem od Tima Judaha koji je njime nastojao opisati ono što je ljudima, narodima i državama bivše Jugoslavije ostalo zajedničko, a na prvom mjestu zajednička kultura i dijelom ekonomija (Judah, 2010).

Dujmović, 2006). Od 2002. povremeno se širom Jugosfere održavaju i *tribute* koncerti pod nazivom "Indexi i prijatelji", uz učešće bivših članova grupe i brojnih gostiju (Dujmović, 2006). Nakon jednog takvog koncerta u sarajevskoj dvorani "Zetra", 2006. Josip Dujmović promovira prvo izdanje svoje biografije grupe Indexi pod naslovom *U inat godinama*. Nedugo potom, sarajevski *Max magazin* svojim čitateljima poklanja promotivni kompakt-disk (CD) Indexa na kojem je premijerno objavljeno i pet numera iz perioda 1964–1968 (Indexi, 2006). Tokom 2007. pojavljuju se još dva, urednički pažljivo koncipirana, retrospektivna izdanja u CD formatu. *U inat godinama 1964-1999* u izdanju Croatia Records (Indexi, 2007b) predstavlja cjelokupnu karijeru grupe, dok *Naše doba* u izdanju PGP RTS (Indexi, 2007a) sadrži sve pjesme izvorno objavljene na EP[2] pločama pod etiketom nekadašnjeg PGP RTB-a tokom šezdesetih. Pedeseta godišnjica od osnivanja sastava obilježena je 2012. organizacijom koncerta iz programa "Indexi i prijatelji" u sarajevskoj dvorani "Mirza Delibašić". Krajem 2016. postavljena je spomen-ploča u čast Indexa na mjestu gdje su 1962. Ismet Arnautalić i Šefko Akšamija donijeli odluku o osnivanju rokenrol sastava (Radiosarajevo.ba, 2016).

U posljednje dvije godine, Indexi su doživjeli značajnije predstavljanje svoje karijere i na filmu. Najprije je Federalna TV u periodu jesen–zima 2019-20. prikazala dokumentarnu seriju o historijatu sarajevske pop škole, u kojoj su Indexi značajno predstavljeni (*Muzika jednog vremena*, 2019). A krajem septembra 2020., prvi dugometražni dokumentarni film posvećen u cjelosti Indeximа doživio je premijerno prikazivanje, najprije u Beogradu, a zatim i u Zenici (BHRT, 2020). Konačno, iste godine je i osnivač Indexa I. Arnautalić objavio zbirku autobiografskih zapisa pod naslovom *Priče o muzici, Indeximа i prijateljstvu*.

Antologija Indexa, radovi u toku

Paralelno sa navedenim događajima, javnost je povremeno bivala obavještavana i o pripremama za izdavanje obimne antologije koja bi sadržavala i mnoštvo ranije neobjavljenih kompozicija Indexa. Iako Indexi uživaju neupitnu popularnost među najširim slušalačkim masama, ovo se prvenstveno odnosi na njihove najpoznatije hit-pjesme, koje se uporno recikliraju na mnogobrojnim kompilacijama, puštaju po medijima i izvode na koncertima, što predstavlja tek jedan dio njihovog stvaralaštva. Čini se zbog toga da su Indexi još uvijek nedovoljno poznati i cijenjeni kao pioniri, eksperimentatori i muzički inovatori u sferi popularne muzike. Oni su, posebno tokom šezdesetih i ranih sedamdesetih, utemeljili autorski pristup rokenrolu u Jugoslaviji, koji je predstavljao korak naprijed u odnosu na tadašnji trend obrada i imitacija stranih uzora. No, u tom periodu koji završava 1973., kada postepeno napuštaju rok izraz i prilagođavaju se šlagersko-zabavnjačkoj sceni (Dujmović, 2006), njihov diskografski učinak bio je skroman. Mnoge snimljene kompozicije, uključujući i one nastale pod utjecajem progresivnih i eksperimentalnih muzičkih stilova u anglo-američkoj rok muzici s kraja šezdesetih nisu nikada bile zvanično objavljene ili su objavljivane nesistematski i uz višedecenijsko kašnjenje. Prema

[2] *Extended play* (EP) – gramofonska vinil ploča promjera 17 cm najčešće na 45 obrtaja u minuti. Sadrži više od dvije kompozicije (za razliku od singl-ploče), a najčešće četiri, po dvije sa svake strane ploče. Često se u običnom govoru pogrešno poistovjećuje sa singl-pločom. Tokom šezdesetih godina u Jugoslaviji, predstavljala je najzastupljeniji diskografski standard (Gall, 2004).

evidenciji autora, a na osnovu podataka preuzetih od Dujmovića (2006), 36 kompozicija Indexa za koje se zna da su snimljene do danas nisu zvanično objavljene.

S obzirom da je najveći broj neobjavljenih snimaka grupe Indexi ostao pohranjen u fonotekama i arhivama nekadašnje RTV Sarajevo, institucija koja bi danas bila odgovorna za izdavanje takve jedne antologije je Muzička produkcija Javnog servisa RTV BiH. Međutim, iako najavljeno još 2006., u vidu spomenutog promotivnog CD-a koji je nosio oznaku "No 1" (Indexi, 2006), izdanje antologije kao da je ostavljeno za neka "bolja vremena". Antologija koja bi sadržavala 137 pjesama potom je bila najavljena za proljeće 2008., iako iz vijesti nije bilo najjasnije da li se radi o paketu od 13 ili od 17 CD-a (GlasBa Internet Music Magazine, 2008). Ni godinu dana kasnije, antologija nije ugledala svjetlo dana, a prema pojedinim istupima u javnosti, opet se špekuliralo o kvantitetu sadržaja – sad su u optjecaju bile i brojke od 7, odnosno 10 CD-a (GlasBa Internet Music Magazine, 2009). Tako je i jubilarna 50. godišnjica od osnivanja sastava 2012. protekla, a da se dugo najavljivana antologija nije pojavila u prodaji. Onda je krajem 2015. priča o pripremi antologije nanovo aktuelizirana, te je bilo najavljeno i da će se ona, ovaj put na 9 CD-a, pojaviti u prodaji naredne, 2016. Prilikom najave, tadašnji rukovodilac Muzičke produkcije Admir Đulančić je istakao da je finansijska situacija na BHRT izuzetno teška, te da od nadležnih institucija nije stigla zahtijevana pomoć (Faktor.ba, 2015). Nakon toga, autor ovog teksta je u dva navrata kontaktirao novog rukovodioca Muzičke produkcije Jasmina Ferovića s pitanjem kada će se antologija konačno pojaviti u prodaji. On je na prvi upit odgovorio da se radi o tehničkim pretpostavkama (Ferović, 2016), a dvije godine kasnije da su u toku potpisivanja ugovora (Ferović, 2018). Znajući da je političko, organizacijsko, finansijsko i kadrovsko stanje na Javnom servisu BHRT-a loše već niz godina, možda ne treba da čudi ovakav razvoj situacije.

Značaj znanstvenog istraživanja ranih radova grupe Indexi

Ovo sve ukazuje da se radi o kontinuitetu jednog fenomena u oblasti domaće popularne muzike koji ostaje nedovoljno znanstveno istražen. S obzirom da su Indexi stekli legendarni status još u vrijeme Jugoslavije, a da je njihova muzika još uvijek rado slušana, samo po sebi se nameće pitanje: šta je to u muzici Indexa s čim se generacije slušatelja poistovjećuju i u čemu nalaze kvalitet? Pored nastojanja da ponudi makar djelimičan odgovor na ovo pitanje, ovaj rad ima za cilj i da aktuelizira problem očuvanja i restauracije djela popularne muzike kao kulturne baštine.

Na pitanje zbog čega je općenito važno izučavati djela popularne muzike, može se odgovoriti pozivanjem na misao Johna Mullena (2017) da je popularna muzika nešto što je od ogromne važnosti za milione ljudi i što omogućava izražavanje generacijske i klasne pobune, razvoj potrošačkih navika mladih, kao i propitivanje vlastitih talenata, ideja, osjećanja i fantazija. Popularna muzika se, također, doživljava i kao nešto što pripada "običnim ljudima", koji kroz nju učestvuju u nizu "zadubljujućih praksi" (Ibid., str. 3) poput plesa, grupnog pjevanja, praćenja odjevnih trendova, te kupovine i razmjene nosača zvuka ili formiranja vlastitih muzičkih grupa po uzoru na idole. Kulturno-historijski pristup ovoj temi podrazumijeva "bavljenje simbolikom i njenim tumačenjem" (Berk, 2010, str. 7) i "daje neophodan doprinos našem shvatanju istorije kao celine" (Ibid., str. 159).

Kao što je to slučaj i sa nizom fenomena koji predstavljaju društvene prakse, a koji nisu statični već se konstantno razvijaju, tako je i pojam "popularna muzika" izrazito teško definirati jer ga, skupa sa srodnim (pod)žanrovskim terminima poput "rok", "rokenrol" i "pop", muzičari, konzumenti, novinari i analitičari koriste na zbunjujuće raznolike načine (Shuker, 2001, str. 2-3). U lokalnom kontekstu, karakterizirajući muziku koju su izvodili Indexi i drugi jugoslavenski rokenrol sastavi šezdesetih godina, te njihovu prateću potkulturu, korišteni su i izrazi "bit muzika", "električari", "padavičari", "urlatori", "čupavci". Stoga ću u ovom radu koristiti izraz "popularna muzika" na način kako je to predložio Roy Shuker (2001), kao oznaku za niz različitih muzičkih žanrova proizvedenih kao roba za masovnu tržišnu potrošnju, naročito od strane mladih, a koji su primarno anglo-američkog porijekla (ili predstavljaju imitaciju njihovih formi) od ranih pedesetih godina. Pri tome, važno je imati u vidu i širi društveno-politički kontekst Jugoslavije šezdesetih, unutar kojeg je došlo i do najintenzivnije amerikanizacije jugoslavenske popularne kulture (Vučetić, 2012).

U sedmoj epizodi dokumentarne TV serije *Rockovnik*, rok kritičar i publicist Petar Popović koncizno je objasnio šta je značila muzika Indexa sredinom šezdesetih:

> Ja znam, za mene je najvažniji trenutak u mom životu kad sam čuo tu muziku na mom jeziku. Jer to znači da je neko našao taj razlog da ne imitira drugoga nego da na svom jeziku kaže svoj razlog, svoju emociju da prepozna u toj muzici (...) znaš, neko je rekao u Engleskoj – I wanna hold your hand, je l' tako? Želim da te držim za ruku (...) Al' za mene je bilo važno kad je neko rekao – ruke pružam. (*Rockovnik*, 2011)

Dakle, za Popovićevu generaciju to je značilo da je neko u Jugoslaviji došao na ideju da ne oponaša strane izvođače pjevajući na stranom jeziku ili ga nemušto prepjevavajući, već da vlastitu emociju izrazi na svom jeziku. Kako se još od pedesetih godina anglo-američka popularna kultura globalno nametnula kao preferirana kultura za mlade (Shuker, 2001), primjeri njene lokalne izražajnosti dovode se u vezu sa konceptom glokalizacije, odnosno "lokaliziranja globalnoga" (Kalapoš, 2002, str. 93). Povrh toga, popularna muzika pjevana na lokalnom, ne-engleskom, jeziku predstavlja "reprezentativan primjer procesa glokalizacije" (Ibid., str. 94). Ovo saznanje se oslanja i na koncept autentičnosti, koji podrazumijeva da umjetnici moraju govoriti istinu o vlastitoj situaciji i predstavljati kulturu unutar koje su odrasli (Gilbert i Pearson, 1999, prema Moore, 2002). Allan Moore (2002), međutim, naglašava da se autentičnost tumači iz određene kulturalne i historijske pozicije, te je kao takva uvijek askribirana, a ne inskribirana.

Oslanjajući se na ova saznanja, u ovom radu koristim dijalektički i kritički pristup prilikom hronološkog prikaza i analize sadržaja diskografije Indexa. Dijalektički pristup sugerira "da se značenje popularne muzike može pronaći u međuodnosu teksta i konteksta" (Bortvik i Moj, 2010, str. 6), dok kritički podrazumijeva kretanje "iza pukog opisa muzičkih fenomena, ka istraživanju pitanja zašto i kako muzika stiče svoja značenja" (Ibid.). Ovu "suštinu odnosa između teksta i konteksta, predstavlja pojam žanra", čijom upotrebom "pokušavamo da izvršimo kategorizaciju muzičkih stilova u okvirima određenih širih tekstualnih i vantekstualnih parametara" (Ibid., str. 7). Žanrovska kategorizacija popularne muzike često može biti ograničavajući faktor, ali vodeći

računa o njenoj višeznačnosti i ovisno o kontekstu u kojem se koristi, može nam biti od pomoći pri pokušaju određenja muzičkog stila grupe Indexi.

U ovom radu analiziram uzorak od 13 zvanično objavljenih kompozicija grupe Indexi, komponiranih i snimljenih do kraja 1966. Prilikom analize vodim se sljedećim pitanjima: 1) Može li se muzika Indexa, s obzirom na kontekst u kome je nastala, okarakterizirati kao autentična i zbog čega? 2) Kakvo je značenje ta muzika imala i kakav je utjecaj ostvarila na lokalni razvoj popularne muzike? 3) Kako se muzika Indexa može žanrovski odrediti u kontekstu procesa glokalizacije popularne muzike u datom periodu?

S obzirom da u publicistici i enciklopedistici popularne muzike unutar Jugosfere nije do kraja razjašnjeno pitanje datuma objave prve ploče Indexa, od historijske je važnosti ponuditi mogući odgovor i na ovo pitanje. Na ovaj način, rad doprinosi potpunijem uvidu u diskografiju Indexa.

Muzika grupe Indexi do kraja 1966.

Indexi su osnovani u septembru 1962. i smatra se da su oni bili prvi "električarski" rokenrol sastav u Sarajevu[3], a među prvima i u Jugoslaviji[4]. Grupu su osnovali Šefko Akšamija i Ismet Arnautalić (Arnautalić I., 2020b), a ovom jezgru grupe ubrzo su se priključili bubnjar Nedim Hadžihasanović, solo gitarist Slobodan Misaljević, te klavijaturist Đorđe Uzelac (Arnautalić I., 2020b; Dujmović, 2006). Većina članova već su bili aktivni u klubu mladih talenata "Eho 61", koji je djelovao u gimnaziji "Ognjen Prica" (Druga sarajevska gimnazija). Uz Akšamiju na bas gitari i Arnautalića na ritam gitari, ova prva postava izvodila je instrumentalnu rokenrol muziku pod utjecajem britanskog sastava Shadows, te američkog ansambla Hurricanes (Arnautalić I., 2020a), a za sobom nije ostavila niti jedan studijski snimak. Prvi javni nastup Indexi su održali 11. decembra 1962. u sarajevskom Domu milicije (Fajfrić i Nenad, 2009). Hadžihasanovića je na bubnjevima povremeno mijenjao Bogoljub Nikolić iz grupe Kennedy Boys, dok ga u proljeće 1963. nije zamijenio Đorđe Kisić, iskusni muzičar koji je prije toga svirao bubnjeve u sarajevskim džez orkestrima (Dujmović, 2006). U novoj postavi, kojoj je kratkotrajan doprinos dao i pjevač Alija Hafizović, realiziraju 1963. i svoj prvi snimak u Studiju 1 RTV Sarajeva, koji je do danas ostao neobjavljen[5].

Instrumentalna faza – imitacija Shadowsa i Hurricanesa

Kako se u to vrijeme na rokenrol gledalo iz nekih društvenih krugova sa podozrenjem kao na modu koja dolazi iz zapadnog kapitalističkog svijeta, instrumentalna električarska muzika bila je pogodnija za komunikaciju od pjevanja na engleskom jeziku (kojim je, usput, malo ko tada tečno vladao), što je moglo predstavljati značajniju ideološku barijeru (Raković, 2011). Osim toga, instrumentalni rokenrol je prije pojave Beatlesa još uvijek bio u modi, tako da su se Indexi držali

[3] U približno isto vrijeme formiraju se i drugi sarajevski sastavi, među kojima su najznačajniji bili Pauci, Plavi dijamanti i Lutalice (*Muzika jednog vremena*, 2019, ep. 5).

[4] Od poznatijih jugoslavenskih sastava koji će ostaviti zapaženiji diskografski trag, prije Indexa formirani su u Beogradu Iskre i Siluete (Žikić, 1999), a u Zagrebu Bijele strijele i Atomi (Škarica, 2005).

[5] Radilo se o numeri "Hoću da naučim", prepjevu pjesme "I'm Willing to Learn" u izvedbi Cliffa Richarda i Shadowsa (Arnautalić I., 2020b; Dujmović, 2006).

provjerenog repertoara Shadowsa i Hurricanesa, čije numere su često izvodili na igrankama u sarajevskim klubovima "Sloga" i "FIS". U jednom intervjuu I. Arnautalić slikovito opisuje postupak kopiranja stranih uzora:

> Mi smo svi kopirali, bila je grupa Šedouzi, koji su bili popularni širom svijeta. Mi smo svi slušali Radio Luksemburg i pokušavali da skinemo neke njihove instrumentale, jer nismo znali sami pisati (...) Ali niste vi po danu mogli slušati Radio Luksemburg. On se mogao čuti tek noću, jer onda je, kao, prijem bolji. I onda se mi dogovorimo da nas trojica, recimo, cijelu noć dežuramo i čekamo neku pjesmu za koju znamo samo naslov. I sad mi cijelu noć slušamo (...) pokušavamo upamtit' kako je išla melodija. Onda se sutra nađemo nas trojica i sklopimo, (...) i tako smo mi subotom naveče izveli prvi puta tu pjesmu, a to je publika eventualno preko Radija Luksemburga čula. Svi su jedva čekali subotom da čuju izvedbu našu. To je bio neki način da ljudi osjete da pripadaju nekim tokovima, svijetu (Arnautalić I., 2012).

Ova potreba mladih muzičara da se pripada svjetskim tokovima dolazi do izražaja u historijskom kontekstu jugoslavenskog otvaranja ka zapadnim utjecajima u popularnoj kulturi tokom šezdesetih, što je zemlju pozicioniralo unutar "zapadnog referentnog sistema" (Vučetić, 2012, str. 44). U jednom trenutku, međutim, tokom 1964. tadašnji muzički producent i urednik na Radio Sarajevu Esad Arnautalić napravio je prvi potez koji će imati dugoročne implikacije, ne samo za daljnju karijeru grupe Indexi, već i za cjelokupnu produkciju i razvoj popularne muzike u Sarajevu, a djelimično i širom Jugoslavije. Realizirajući programske odluke viših instanci, on je svim mladim muzičarima koji su namjeravali snimati u studiju RTV Sarajevo zabranio izvođenje stranih autora:

> Programi nisu tražili imitacije, već su tražili svoju produkciju, autorsku i izvođačku, i tada je došlo do moje zabrane snimanja stranih autora, i mislim da je to početak i Indeksa, pravih Indeksa, onakvih kakve ih znamo i volimo, i inače te sarajevske zabavne muzike (*Muzika jednog vremena*, 2019, ep. 6).

Ova odluka nije, međutim, bila donijeta iznenada. Tako su se npr. još na Sedmom kongresu Saveza omladine Jugoslavije u januaru 1963. čula mišljenja da se ni tada popularni ples tvist niti pjesme na stranim jezicima ne trebaju braniti, ali da bi trebalo otkloniti sve ono što podsjeća na lošu kopiju zabave omladine u inostranstvu, te se založiti za stvaranje originalne zabave s "našim nacionalnim obilježjem" (Raković, 2011, str. 303-304). I izvan Sarajeva su tadašnji radijski i diskografski urednici, koji su davali šansu mladim muzičarima, insistirali na vlastitom kompozitorskom radu (Ibid., str. 371), no čini se da se to u Sarajevu ipak radilo odlučnije i sistematičnije.

Tako su Indexi, nakon što su uspjeli snimiti nekoliko instrumentalnih obrada, bili natjerani da se sami počnu autorski dokazivati. Kao rezultat toga, došlo je 22. septembra 1964. do snimanja prve autentične, sarajevske instrumentalne rokenrol kompozicije autora I. Arnautalića, "Djevojka iz III-G" (Arnautalić I., 2020b). Numera svakako odražava utjecaj Shadowsa – "marširajuća" ritam sekcija stvara čvrstu podlogu za melodiju koju nosi solo gitara sa diskretnim vibrato efektom, dok Kisić dobija priliku da u kratkoj solaži primijeni već stečeno iskustvo džez bubnjara. Ipak, izvjestan pomak od Shadowsa, koji nisu imali klavijaturu u postavi, ka Hurricanesima koji jesu,

osjeća se u zvuku električnih orgulja (Arnautalić I., 2020a). No, stječe se utisak da njihov piskav ton više narušava zvučnu sliku nego što je nadopunjuje. Kompozicija odaje skromne tehničke uvjete jednokanalnog snimanja u Studiju A Radio Sarajevo u ulici Danijela Ozme, a premijerno je objavljena tek 42 godine kasnije (Indexi, 2006).

Krajem 1964. Indexima pristupa pjevač grupe Pauci, Davorin Popović (Arnautalić I., 2020b), no prve vokalne izvedbe sa svojim novim sastavom snimit će tek na proljeće 1965. U međuvremenu, Indexi u postavi bez pjevača snimaju četiri instrumentalne numere koje će se kasnije naći na njihovoj prvoj gramofonskoj ploči. Kako su strani hitovi još uvijek dominirali, prelazak na potpuni autorski rad nije se mogao odjednom desiti, čega je bio svjestan i E. Arnautalić. On je zato aranžirao tri strane numere odabrane za ploču, pritom ukomponiravši i diskretne gudače kao pratnju, koja je naročito primjetna u kompozicijama koje će se naći na B strani ploče, "Večeras u gradu mladih" i "Atlantis". Sve tri obrade snimljene su u studiju Produkcije gramofonskih ploča Radio-televizije Beograd tokom 1965. (Arnautalić I., 2020a). E. Arnautalić je Indexima bio i vođa puta za Beograd, a prije snimanja su pod njegovim nadzorom još u Sarajevu dobro uvježbali materijal (Dujmović, 2006). Stoga se može reći da je u ovom periodu on figurirao ako ne kao vođa sastava, onda svakako kao vanjski mentor ili, prema riječima Siniše Škarice (2005, str. 92), kao "njihov Paramor", aludirajući pritom na ulogu koju je u produkciji Shadowsa imao Norri Paramor, dirigent, aranžer i kompozitor. Za udarnu numeru, koja otvara A stranu ploče, odabrana je kompozicija "Sedam veličanstvenih" koja predstavlja obradu teme Elmera Bernsteina iz istoimenog filma *The Magnificent Seven* Johna Sturgesa (1960). "Večeras u gradu mladih" ("Teensville Tonight") Toma Kinga i "Atlantis" Jerryja Lordana predstavljaju pomalo rutinsko "skidanje" svojih tadašnjih muzičkih uzora Hurricanesa, odnosno Shadowsa.

Što se tiče samih izvedbi, vodeću ulogu u naslovnoj temi "Sedam veličanstvenih", kao i u "Večeras u gradu mladih", ima Uzelčeva klavijatura sa svojim pištećim visokim tonovima, karakterističnim za ovaj period. U potonjoj numeri i Kisić ponovo dobija priliku iskazati se u kratkoj ali efektnoj solaži na bubnjevima, polažući na taj način "neizostavni test sposobnosti za svakog bubnjara ako je imalo držao do svoje reputacije" (Škarica, 2005, str. 92-93). Misaljevićeva solo gitara istupa u prvi plan u završnoj numeri "Atlantis", gdje on pokazuje da se sasvim solidno može nositi sa tadašnjim jugoslavenskim imitatorima Hanka Marvina, solo gitariste Shadowsa, te sa njegovim vibrato tehnikama sviranja. No, ovakav zvuk gitare doći će do punog izražaja u originalu "Nikada", uz laganu pratnju klavijatura te uz Akšamijinu bas gitaru koja svo vrijeme ritmičko-melodijski vodi kompoziciju. Ova numera je, za razliku od tri obrade, snimljena u Studiju A Radio Sarajevo, i to 16. aprila 1965. (Arnautalić I., 2020a). Imajući u vidu skromne tehničke uvjete pod kojima je snimljen, autorski prvenac Indexa izdat na ploči predstavlja uspješnu demonstraciju izvođačkih talenata članova sastava i njihove upućenosti u anglo-američke trendove u popularnoj muzici. U usporedbi sa prethodnim originalom, "Djevojkom iz III-G", "Nikada" odiše kompozitorskim i izvođačkim napretkom, čemu je vjerovatno doprinijela i činjenica da je snimljen u tada novopristigloj stereo tehnici u Studiju A (Ibid.). Prema mišljenju Škarice (2005, str. 92), Indexi su snimili "odličan instrumentalni EP koji (...) donosi prvi put kod nas zvuk rocka sa štrajhom". Na neki način, može se reći da su Indexi i E. Arnautalić anticipirali neke elemente stila

koji će se do kraja šezdesetih razviti u poseban podžanr "barokni pop", koji se može čuti u pojedinim izvedbama Beatlesa, Beach Boysa, Bee Geesa ili Walker Brothersa.

Debitantska ploča Indexa izdata je za diskografsku kuću PGP RTB, sa kataloškim brojem EP 50143 (Indeksi, 1966). Upakovana je u dojmljiv omot koji sa prednje strane krasi fotografija Dimitrija Čudova prikazujući grupu u parku, koji se nalazio u neposrednoj blizini beogradskog studija gdje su snimali (Arnautalić I., 2020b). Svi članovi grupe nose svečane uniforme kakve su bile u modi kod većine tadašnjih muzičkih ansambala. Arnautalić, Misaljević i Akšamija nose crvene sakoe i prikazani su u sjedećem položaju držeći svoje gitare. Iza njih stoje Uzelac i Kisić noseći plave sakoe. Kisić u jednoj ruci drži bubnjarske palice, dok Uzelac steže smotuljak papira koji izgleda poput novina, ali koji bi mogao biti i svežanj notnih zapisa. Iznad fotografije na žutoj podlozi otisnut je fonetski naziv sastava "Indeksi", nazivi numera po redoslijedu reprodukcije, te logo diskografske kuće PGP RTB. Kao godina izdavanja ploče u literaturi se najčešće navodi 1964., međutim u narednom poglavlju bit će objašnjeno da je ovaj podatak netačan.

Ekskurs: Prva ploča Indexa – kada je tačno objavljena?

U većini publikacija koje obrađuju diskografiju popularne muzike u Jugoslaviji može se naći podatak da je diskografski prvenac Indexa, EP ploča *Sedam veličanstvenih*, objavljen 1964. (Dujmović, 2006; Janjatović, 1998; Misirlić, 2017; Škarica, 2005, 2017). O istoj godini izdanja govori i jedan hronološki stariji izvor, knjižica koju je priredio urednik Diskotona Slobodan Vujović kao prateću publikaciju uz antologijsko izdanje od četiri LP ploče *Sve ove godine* (Indeksi, 1986). Na osnovu ovih izvora, podatak o 1964. godini ustaljuje se kao neupitan i opšteprihvaćen. No, otkud sumnja u ovaj podatak? Prvo, postoje alternativni izvori; drugo, historijski kontekst objavljivanja ploče počiva na nekim pogrešnim zaključcima; i treće, diskografski detalji sadržani na samoj ploči, kao primarnom izvoru, ukazuju na drugi datum objave.

Tako Fajfrić i Nenad (2009, str. 213) navode: "Prva ploča, iako je snimljena ranije, izlazi 1966. godine sa pesmama Sedam veličanstvenih / Nikada / Atlantis / Večeras u gradu mladih 1966, EP-50143 RTB". Autori se, nažalost, za ovu tvrdnju ne pozivaju na neki primarni izvor. Međutim, s obzirom da njihova knjiga obiluje mnoštvom referenci na arhivsku štampu iz oblasti popularne muzike tokom šezdesetih, može se pretpostaviti da podatak o 1966. nije izabran proizvoljno. Pored ovoga, sam I. Arnautalić, kao akter ovih događaja, iznio je podatak da su sve četiri pjesme sa prve ploče snimljene tokom 1965., što je već navedeno u prethodnom poglavlju, a na upit autora kada je tačno ploča izdata, odnosno kada se pojavila u prodaji, kratko je odgovorio: "Krajem 1965." (Arnautalić I., 2020a). Ista, 1965. godina, navedena je i na omotu kompilacijskog diska *Naše doba* u listi numera pored sve četiri pjesme sa prve ploče (Indexi, 2007a). Koja god od ovih verzija bila istinita, jasno je da ploča nije mogla biti izdata 1964.

Međutim, analizirajući historijsku pozadinu izlaska prve ploče Indexa, smatram da je ovaj EP premijerno objavljen tek 1966. Na osnovu čega to zaključujem? U dosad objavljenoj literaturi, prva ploča Indexa najčešće se stavlja u kontekst njihovog navodnog nastupa na nekoj beogradskoj gitarijadi 1964. kada su osvojili drugo mjesto iza beogradskih Elipsi i kao nagradu za plasman dobili snimanje ploče (Dujmović, 2006; Janjatović, 1998; Misirlić, 2017). S obzirom da je

Janjatovićeva *Ilustrovana YU rock enciklopedija 1960–1997* (1998) predstavljala pionirsko izdanje na južnoslavenskim jezicima koje je pretendiralo da ponudi sveobuhvatan enciklopedijski uvid u prošlost rok scene u Jugoslaviji, ne treba čuditi ako su podaci u njoj poslužili kao izvor autorima kasnijih publikacija u ovoj oblasti. Međutim, u drugom dopunjenom izdanju enciklopedije učinjen je previd jer ponovljena teza o gitarijadi iz 1964. (Janjatović, 2007a) nije u skladu sa detaljima navedenim u dodatku posvećenom rock festivalima (Janjatović, 2007b). Tu, naime, ne nalazimo nikakve podatke o navodnoj beogradskoj gitarijadi iz 1964. O takvoj gitarijadi nema spomena ni u drugim izvorima koji su mi bili dostupni, a naročito ne u tekstovima autora koji važe za dobre poznavaoce beogradske rokenrol scene šezdesetih (Janković, 2008; Raković, 2011; Žikić, 1999). U Beogradu su zapravo održane tri značajnije rokenrol manifestacije tokom 1964., na kojima je učešće uzelo više bit sastava: 1) "Parada ritma" u Domu sindikata u januaru (Janjatović, 2007b), 2) "Vatromet ritma" u Hali III Beogradskog sajma u martu (Fajfrić i Nenad, 2009), i 3) "Parada ritma – Šta smo naučili ovog leta" u Domu kulture "Vuk Karadžić" u septembru iste godine (Janković, 2008). Nema, međutim, dokaza da su Indexi učestvovali na bilo kojoj od ove tri manifestacije. Na upit autora jesu li Indexi prije učešća na Prvoj velikoj gitarijadi 1966. imali još nastupa u Beogradu, I. Arnautalić (2020a) je kratko odgovorio: "Ne sjećam se što ne znači da možda i nismo".

Indexi, dakle, jesu nastupili, skupa sa Elipsama i sa još pedesetak drugih grupa, na Prvoj velikoj beogradskoj gitarijadi pod nazivom "'TV novosti' daju šansu 'električarima'", koju su organizirali *TV novosti*, *Večernje novosti* i PGP RTB, ali ona je održana tek u januaru i februaru 1966. (Fajfrić i Nenad, 2009; Janjatović, 2007b; Raković, 2011) Indexi su najprije učestvovali na prvom polufinalu ove gitarijade održanom 9. januara u Hali III Beogradskog sajma, kada su osvojili treće mjesto, iza čačanskih Belih višnji i beogradskih Silueta (Fajfrić i Nenad, 2009; Raković, 2011). No, u finalu ove manifestacije održanom 13. februara 1966. u Hali I Beogradskog sajma, Indexi zauzimaju "tek" četvrto mjesto po odluci stručnog žirija, nakon beogradskih sastava Elipse, Siluete i Plameni 5 (Fajfrić i Nenad, 2009; Raković, 2011). Što se tiče priznanja, Raković (2011, str. 414-415) navodi da su tri prvoplasirane grupe "dobile adekvatne novčane nagrade", a da su prvu nagradu "objavljivanje ploče za PGP RTB" dobile prvoplasirane Elipse. Stoga bi tvrdnja da su Indexi kao nagradu za nastup na ovoj gitarijadi dobili snimanje ploče bila sasvim neutemeljena. No, ako je tačno da je i E. Arnautalić, koga Raković (2011, str. 414) vjerovatno omaškom preimenuje u "Esad Arnautović, muzički producent Radio-televizije Sarajevo", bio član žirija u finalu gitarijade, onda ovaj detalj ukazuje i na mogućnost da se zahvaljujući njegovom prisustvu isposlovalo da i Indexi objave ploču za PGP RTB, nezavisno od njihovog zvaničnog plasmana na takmičenju.

Konačno, sam nosač zvuka, gramofonska ploča (Indeksi, 1966), predstavlja primarni izvor. Pažljivom inspekcijom vinila, u prostoru između izlaznih brazdi kojima završava reprodukcijski dio jedne strane ploče, mogu se uočiti određene oznake urezane u plastičnu masu. Radi se o kodovima koje tehničar, pri postupku rezanja *lacquer disc* ("acetat ploče" ili "matrice"), urezuje za svako pojedino izdanje. Ova matrica, izrađena od aluminijuma i presvučena slojem laka, kasnije

se koristi kao šablon za izradu *stampera* ("kalupa") koji presuju gramofonske ploče od vinila[6]. Jugoslavenski proizvođači gramofonskih ploča najčešće su urezivali oznake jedinstvenog kataloškog broja izdanja, inicijale tehničara rezača, te kodirani datum rezanja. Diskografska kuća PGP RTB, koja je tokom šezdesetih izdavala ploče Indexa, urezivala je datum rezanja matrice u formatu DDMMG, gdje je D = dan, M = mjesec i G = godina (Discogs, 2020b). Na osnovu informacije iz sveobuhvatne diskografske baze podataka na internetu Discogs, sa obje strane prvog izdanja prve ploče Indexa urezan je kod "04026" (Discogs, 2020a). Ovi brojevi nam govore da je matrica za ovu ploču rezana 4. februara 1966. No, bez obzira na ovu činjenicu, moguće je da ranije izdanje postoji, ali da još uvijek nije uneseno u Discogs registar. Ipak, uspoređujući ovaj datum sa ranije opisanim historijskim kontekstom, smatram da je EP ploča *Sedam veličanstvenih* vjerovatno prvi put štampana, a nedugo potom i objavljena, u februaru 1966., u vrijeme nastupa Indexa na Prvoj velikoj gitarijadi u Beogradu.

Vokalno-instrumentalna faza – interpretacija Beatlesa

U međuvremenu, dolazi do dalekosežnih promjena u trendovima popularne muzike, prvenstveno na anglo-američkoj sceni. Instrumentalni rokenrol sve više izlazi iz mode, a novi zvuk, praćen društveno-kulturnim fenomenom poznatim kao "bitlmanija", stječe sve više pristalica među mladima širom svijeta. Utjecaji ovih globalnih strujanja osjećaju se i u Sarajevu:

> E, poslije su nastali problemi kada (...) šezdeset treće ili četvrte iz Londona se vratila jedna naša drugarica i kaže nama, e više Šedouzi neće biti popularni, sad će biti Bitlsi. Jao, mi smo bili očajni, kakvi Bitlsi, mi smo samo znali za Šedouze (...) Međutim, promijeni se potpuno vrijeme, onda odjednom morate naći pjevača (Arnautalić I., 2012).

Pronašavši u Davorinu Popoviću talentiranog vokalnog solistu, Indexi se okreću interpretaciji Beatlesa, kao najistaknutijih predstavnika tzv. britanske invazije, ali počinju sve više komponirati i vlastite pjesme. Ovo se odvijalo uz značajnu podršku institucija, prvenstveno Radio Sarajeva, budući da je on tada jedini pružao kakvu-takvu produkcijsku infrastrukturu za snimanje popularne muzike, o čemu E. Arnautalić svjedoči:

> To je vrijeme u kojem je mlade ponijela rok muzika. Bitlsi su bili začetnici planetarnog pohoda ove vrste muzike i mi smo dali šansu mladima. Mi smo im otvorili vrata studija. Mikrofon ne laže, tu se vidi ko vrijedi. Tako je počelo stvaranje sarajevske škole (*Muzika jednog vremena*, 2019, ep. 6).

Indexi su u vokalno-instrumentalnoj postavi sa Popovićem snimili svoju prvu originalnu vokalnu numeru na proljeće 1965., dakle u približno isto vrijeme kada i instrumental "Nikada". Bila je to kompozicija I. Arnautalića na tekst Zdravka Ostojića, "Dječak iz obične ulice", koja predstavlja pionirski primjer recepcije zvuka Beatlesa i njegove prilagodbe lokalnom kontekstu. Uprkos odsustvu višeglasnog pjevanja, što je jedna od karakteristika bit muzike (usp. Gall, 2004), pjesma svakako odražava ovaj stil. Pored snažnog ritma, solo gitara je u prvom planu, uz povremeno

[6] Za detalje o postupku proizvodnje gramofonskih ploča, vidi dokumentarni film *How Vinyl Records Are Made* (forwardbound, 2006).

korištenje "bluz tonova", što pjesmi daje melanholičan ugođaj. Glasom koji tek nagovještava buduće pjevačke domete, Popović pjeva o tužnoj ulici u kojoj dječak pod sjenom lipe čeka ne bi li uhvatio osmijeh djevojke koja mu se sviđa, a kojoj se ne usuđuje prići. Tipične adolescentske teme seksualnog sazrijevanja i romantičnih zgoda i nezgoda, koje dominiraju rokenrol muzikom od njenog nastanka, tako po prvi put dobivaju svoj autentični bitlsovski tekstualno-muzički izražaj na sarajevskoj sceni. No, "Dječak" je doživio sudbinu sličnu "Djevojci" od prije par mjeseci – prvi put je objavljen tek četrdesetak godina kasnije (Indexi, 2006). Autor numere I. Arnautalić nakratko se prisjeća:

> Prvu pjesmu za Davora sam ja napisao, zvala se "Dječak iz obične ulice". Ima taj snimak, tu je Davorinov glasić. Prvi je shvatio da treba vibrato praviti na umjetan način i on je to vježbao, a imao je fantastičan sluh (*Muzika jednog vremena*, 2019, ep. 6).

Nedugo potom, 24. aprila 1965. snimljena je obrada čuvene pjesme Beatlesa "A Hard Day's Night", za koju je prepjev pod nazivom "Učini jednom bar" napisao Kornelije Kovač. Međutim, u fonoteci Radio Sarajeva zaveden je podatak da Popovića u pjesmi ne prate Indexi, već "Instrumentalni ansambl Kornelija Kovača" (Dujmović, 2006, str. 64). No, pošto je Kovač već od ranije surađivao sa Indeksima nije nemoguće da se iza takvog naziva ansambla ipak kriju članovi Indexa. Numera predstavlja kompetentnu izvedbu ove klasične pjesme Beatlesa, uključujući i emulaciju uvodnog prepoznatljivog akorda na gitari. Osjetna razlika u odnosu na original, pak, čuje se prilikom solo partije, koju vodi isključivo Kovačev klavir, bez učešća gitare. Također, u tematskom smislu domaći tekst pjesme zaobilazi impliciranu seksualnost originala, držeći se naoko prihvatljivije teme ljubomore, odnosno nevjere.

Zbog nedostatka publiciranih historijskih izvora, mnogi datumi i događaji iz ove rane povijesti Indexa ostaju nerasvijetljeni, a dostupna svjedočanstva su često nepouzdana i kontradiktorna. To se posebno odnosi na 1965. godinu tokom koje dolazi do fuzije sastava Indexi i Lutalice. Inicijator ovih dešavanja bio je Esad Arnautalić, a ove izmjene u postavama urađene su iz sljedećih razloga:

> Tada su se u Sarajevu pojavile dvije dobre grupe, Indexi i Lutalice (...) Kad sam govorio o toj propusnoj moći studija, mi nismo u to doba mogli opslužiti sve, ali sam rekao – ti, ti, ti i ti ste grupa i vi ćete snimati, a kako ćete se zvati to vi sami odaberite. I tako su u suštini nastali Indexi, a i ovi koji su otpali su se kasnije afirmisali na razne načine (Arnautalić E., 1997).

Drugim riječima, kapacitet studija u RTV Sarajevo bio je ograničen s obzirom na skromnu infrastrukturu i nedostatak stručnog kadra. Prednost pri ulasku u studio imali su simfonijski, tamburaški i narodni orkestar te horovi i pjevači sevdalinki, tako da je "električarima" ostajalo malo slobodnih termina (Dujmović, 2006). Trebalo je izvršiti selekciju i odabrati najbolje i najuvježbanije muzičare iz rokenrol sastava koji će snimati u dostupnim studijskim terminima, te je E. Arnautalić, kako je gore navedeno, izdvojio I. Arnautalića, Kisića i Popovića (iz Indexa), te Kovačevića i Redžića (iz Lutalica). Time je stvoreno snažno autorsko i izvođačko jezgro, koje će postati sinonim za one Indexe koji su ušli u anale jugoslavenske popularne muzike.

Što se tiče datiranja ovih događaja, izvjesno je jedino da se svjedočanstva ne slažu. Tako se, prema Dujmoviću (2006, str. 66), prelazak Kovačevića i Redžića u Indexe desio "tokom ljeta 1965." Nasuprot tome, I. Arnautalić (2020a) kaže da se to zbilo krajem 1965., mada u svojoj publikaciji prikazuje i postavu sa privremenim bubnjarem Vojom Šimšićem, te Redžićem i Kovačevićem, tokom ljetnih nastupa 1965. (Arnautalić I., 2020b). Uzelac je u septembru 1965. postao član beogradskog sastava Smeli (Marjanović, 1966). Do dolaska Kornelija Kovača u proljeće 1967. (Dujmović, 2006) Indexi u svom sastavu neće imati klavijaturistu, što predstavlja svojevrsnu anomaliju u njihovoj cjelokupnoj karijeri. Kao kvintet sa tri gitare (ritam, solo i bas), bubnjem i pjevačem, u ovom će periodu usavršiti svoj stil bit muzike, sve više se oslanjajući na vlastite autorske potencijale.

Do kraja 1965. Indexi snimaju tek nekoliko stranih obrada, no 1966. godina predstavlja vrijeme njihove pune izvođačke, interpretatorske i kompozitorske afirmacije. Izuzetno su aktivni u studiju, tako da te godine snimaju 11 novih numera, kako prepjeva stranih standarda tako i vlastitih kompozicija (Ibid.). "Kasno je sad", još jedan original I. Arnautalića, snimljen je 14. aprila 1966. (Ibid.) Iako u maniru kompozicija Beatlesa sporijeg tempa (npr. "And I Love Her"), ova numera zvuči kompaktnije i ozbiljnije u odnosu na ranije snimke. Punoća ritam sekcije, kristalno čist zvuk solo gitare (vjerovatno prva Kovačevićeva solaža objavljena na ploči!) te sjetno-sanjivi Popovićev vokal, koji pjeva o raskidu romantične veze, ukazuju da je prošlogodišnji eksperiment E. Arnautalića urodio plodom. Pjesma je, međutim, objavljena tek 20 godina kasnije, na četvorostrukoj Diskotonovoj antologiji *Sve ove godine* (Indeksi, 1986).

Na jesen 1966. Indexi snimaju svoje zadnje prepjeve, odnosno obrade stranih hitova. Najprije 16. septembra snimaju obradu numere Normana Meadea i Jimmyja Normana "Time Is On My Side" u aranžmanu poznate izvedbe Rolling Stonesa, pod nazivom "Vrijeme je na mojoj strani" (Dujmović, 2006). No, stječe se utisak da je I. Arnautalićev prepjev teksta urađen pomalo ishitreno, jer pojedini slogovi Popovićevog vokala kao da ne mogu pratiti ritam melodije, dok Kovačevićeva solo dionica na gitari odiše nedorađenošću. Ipak, izvedba je dovoljno kompetentna da pokaže kako se Indexi uspješno mogu nositi i sa ritmom i bluzom, mada se ovim žanrom neće pretjerano baviti u budućnosti. Pjesma je doživjela premijerno izdanje tek nakon 40 godina (Indexi, 2006). Dosta kvalitetnija je obrada pjesme "Nowhere Man", koja pokazuje da su Indexi "na svom terenu" kad se radi o interpretaciji Beatlesa. U I. Arnautalićevom prepjevu pod naslovom "Jednom smo se svađali", koji je snimljen 20. oktobra (Dujmović, 2006), primjetno je da se Indexi drže ljubavne tematike, iako originalni tekst Johna Lennona nagovještava pomak ka introspektivnijim, filozofskim promišljanjima. U svemu ostalome, Indexi pokazuju da savršeno vladaju bit stilom, uključujući i dobro aranžirane prateće vokale. Ova pjesma će biti izdata tek godinu dana kasnije, na njihovoj drugoj EP ploči (Indeksi, 1967a). U približno isto vrijeme, u oktobru snima se i originalna numera "Oko malih stvari svađamo se mi" koju potpisuju Kovačević i I. Arnautalić (Dujmović, 2006). Zaraznog refrena u bitlsovskom maniru, pjesma će biti izvedena na prvom festivalu "Vaš šlager sezone" aprila 1967. i istovremeno objavljena na festivalskoj EP ploči raznih izvođača (Indeksi, 1967b).

Bitlmanija kao društveni izazov

Utjecaj bitlmanije na Indexe i druge jugoslavenske bit sastave dešavao se u vremenu značajnih promjena u politici, kulturi i ekonomiji Jugoslavije. Nakon privredne reforme 1965. i uvođenja tržišnog socijalizma, dolazi do inflacije i rasta broja nezaposlenih, najviše među omladinom (Raković, 2011; Vučetić, 2012). Tokom ljeta 1966., jugoslavenski politički vrh relaksira odnose sa vjerskim zajednicama, posebno sa Rimokatoličkom crkvom (Vučetić, 2012), uz istovremeno obračunavanje sa "konzervativnom" strujom u vlastitim redovima (smjena Aleksandra Rankovića na Brionskom plenumu). Otvara se prostor za slobodnije ispoljavanje kulturnog identiteta, te za afirmaciju omladinskih vrijednosti koje se nisu sukobljavale sa vladajućom ideologijom (Raković, 2011). Lokaliziranje globalnog fenomena bitlmanije tokom Prve beogradske gitarijade, što je po prvi put dovelo do dubljih rasprava i analiza o omladini i rokenrolu u domaćoj štampi (Ibid.), te pokretanje *Džuboks magazina* s prozapadnom uređivačkom politikom (Vučetić, 2012), a što se sve dešavalo u prvoj polovini 1966., predstavljaju primjere "popunjavanja" tog prostora, kad govorimo o popularnoj muzici.

Otpora prema usvajanju trendova popularne muzike sa zapada je bilo, i to uglavnom iz dva smjera. Prvo, rokenrol muziku kao bezvrijednu napadali su obrazovani muzičari klasične i džez muzike (Raković, 2011). Drugo, protiv vidljivih aspekata bit mode (npr. duga kosa kod mladića, mini suknja kod djevojaka) nastupali su pojedinci iz neposrednog životnog okruženja mladih, najčešće roditelji, susjedi, te školski direktori i nastavnici (Ibid.). Indexe su, tako, mnogi u Sarajevu zvali "čupavci" iako su nosili kraće frizure, jer "čim svirate gitaru, normalno je da ste čupavac" (Arnautalić I., 2020a). Jedan od rijetkih ekscesa koje su u Sarajevu doživjeli bio je taj da im prolaznici na ulici psuju Beatlese tokom jedne saobraćajne nezgode (Ibid.). Kako su napadi iz oba smjera dolazili od starije generacije, može se reći da su bit moda i rokenrol nailazili prvenstveno na generacijsko nerazumijevanje, dok ideološkog praktično da nije ni bilo (Raković, 2011). No, prihvativši popularnu muziku kao (pot)kulturni pokret mladih, jugoslavenske vlasti i institucije sistema su tim činom subverzivne potencijale rokenrola i njegov bunt uspješno kontrolirali i usmjeravali (Ibid.; Vučetić, 2012). Na pitanje autora da li je u Sarajevu bilo negativnih reakcija na Indexe od strane institucija ili medija, I. Arnautalić (2020a) je odgovorio: "Svi su shvatili da se rock&roll ne može zaustaviti pa i nije bilo nekog velikog otpora. Štampa je uglavnom pozitivno pisala o nama".

Epilog – ka autentičnom domaćem rok izrazu

Pred sam kraj 1966. Kovačević u tandemu sa Nikolom Borotom u ulozi tekstopisca komponira još dvije pjesme, od kojih će jedna nagovijestiti punu afirmaciju Indexa u jugoslavenskim okvirima. No, prvo riječ-dvije o ovoj drugoj. "Zašto je prazan čitav svijet" snimljena je 28. decembra 1966. (Dujmović, 2006) i po prvi put Indexi čine značajniji pomak ka istraživanju slobodnijih formi popularne muzike. Pjesma je neobične strukture i promjenjivog tempa. Kratki uvod na akustičnoj gitari je u neparnom ritmu, strofa u parnom, a refren u promjenjivom, te se uprkos dopadljivoj melodiji i izvrsno ukomponiranim pratećim vokalima, uz nju ne može lako plesati. Indexi se ovdje poigravaju, sa pauzom i sa umetanjem instrumentalnog

prelaza karakterističnog baroknog ugođaja – spori tempo, akustična gitara, električne orgulje (ili harmonij), flauta, te udaraljke "zvončići". Kad se tome doda ubjedljiva Popovićeva vokalna interpretacija teksta o romantičnom sanjarenju usamljenog mladića, dobijamo izrazito komornu, pomalo mračnu, pa čak i psihodeličnu atmosferu. Za usporedbu, valja naglasiti da je pjesma snimljena u periodu između dva utjecajna albuma Beatlesa – *Revolver* (1966) i *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* (1967) – koji će obilježiti početak intenzivnijeg eksperimentiranja sa formom i sadržajem popularne muzike na svjetskoj sceni. Aktivno prateći novitete u produkciji anglo-američke popularne muzike, Indexi su ih prenijeli i u lokalni kontekst, stvarajući na taj način poveznicu između lokalne bit scene Sarajeva (i Jugoslavije) i narastajućeg psihodeličnog pokreta na Zapadu. No, uprkos svim svojim kvalitetima i činjenici da je izvedena na "Vašem šlageru sezone '67", te objavljena na drugoj EP ploči (Indeksi, 1967a), "Zašto je prazan čitav svijet" ostat će manja poznata pjesma iz ovog ranog opusa Indexa.

Ovo se sve dešava u vrijeme krize rokenrola u Jugoslaviji, kada su se bit sastavi još uvijek uglavnom bavili reprodukcijom stranih hitova. Pratioci muzičkih zbivanja u Jugoslaviji zamjerali su rokenrol grupama nedostatak originalnosti, naglašavajući potrebu stvaranja autentične jugoslavenske bit muzike, pjevane na jednom od jugoslavenskih jezika (Raković, 2011). Indexi su bili među prvim jugoslavenskim grupama koje su pozitivno odgovorile na ove zahtjeve.

Prva pjesma autorskog tandema Kovačević–Borota, "Pružam ruke", komponirana je također krajem 1966. Premijerno je predstavljena u obliku video-spota u TV emisiji "Pepeljuga 66" (Dujmović, 2006), koji je bio snimljen za potrebe učešća na jugoslavenskom izboru za pjesmu Evrovizije, koja se naredne 1967. godine održavala u Beču. Iako Indexi nisu izborili plasman da predstavljaju Jugoslaviju, pjesma je tokom 1967. postala svejugoslavenski hit, a o Indeximа se u muzičkoj štampi pisalo u superlativima. Tako je, prema pisanju *Džuboks magazina* ova numera predstavljala "najbolji snimak, koji je ikada napravio neki jugoslovenski VIS (...) Izvanredno precizno složeni glasovi, do sada u nas nečuveno dobar odnos instrumenata i vokala – to je snimak na evropskom nivou" (Oraščić, 1967a, str. 18). U narednom broju magazina, izvještavajući sa koncerta iz beogradskog Doma sindikata, događaja koji je na ranije citiranog Petra Popovića ostavio dubok utisak, novinar nije mogao skriti svoje uzbuđenje:

> Pevali su i svirali krasno i maksimalno. Kad su se začuli prvi akordi “Pružam ruke”, aplauz se prolomio dvoranom i tako tokom svih deset minuta njihovog "show-a". Svirali su, moji dragi "Indexi", onako kako se to samo može zamisliti - sa dobrim odnosom glasova i pratnje, dobro proračunatom jačinom instrumenata, tačnim intonacijama, jednom rečju: da vam suze od sreće pođu na oči (Oraščić, 1967b, str. 5).

Raskošnog aranžmana, koji je uključivao i simfonijski orkestar, izražajne melodije i pamtljivog teksta, "Pružam ruke" tako postaje simbol trenutka kada je Jugoslavija počela masovnije pjevati rokenrol na maternjem jeziku i kada ga mlada generacija počinje prihvatati kao nešto svoje, autentično, što pripada domaćem kulturnom i socijalnom miljeu i što iz njega proistječe.

Posljednje tri spomenute pjesme izdate su na EP ploči u jesen 1967. skupa sa četvrtom, tada aktuelnom naslovnom numerom "Naše doba" (Indeksi, 1967a). Prema ocjeni Škarice (2017, str. 168), ova ploča Indexa, skupa s EP pločama zagrebačke Grupe 220 *Osmijeh* i koparskih

Kameleona *Sjaj izgubljene ljubavi*, predstavljale su u jugoslavenskim okvirima "prve rock ploče otisnute s domaćim autorskim pečatom".

Zaključak

Analizirajući najraniju fazu djelovanja Indexa do 1966., može se zaključiti da je ova sarajevska rokenrol grupa dosljedno pratila anglo-američke trendove u popularnoj muzici, u vrijeme intenzivne amerikanizacije popularne kulture u Jugoslaviji. Pristupajući kulturno-historijski, simbole poput električne gitare, plesa, ili duže kose možemo tumačiti kroz potrebu mladih da pripadaju svijetu bez granica, te ih shvatati kao označitelje generacijskog sukoba i omladinskog bunta tokom šezdesetih. Ovo se prvenstveno postizalo imitacijom stranih izvođača popularne muzike, ali se ubrzo tokom procesa glokalizacije popularno-muzičkih sadržaja javila potreba za originalnošću izraza. Iz današnje historijske pozicije Indexima možemo pripisati autentičnost jer su: među prvim sastavima u Jugoslaviji odlučno krenuli sa komponiranjem vlastitih pjesama koje su izražavale emocije na svom jeziku, tematiku pjesama prilagodili vlastitoj situaciji odrastanja u sarajevskoj urbanoj kulturi, uveli novitete u produkciju i aranžmane, te izgradili originalni izvođački stil pjevanja i sviranja instrumenata. Na taj način Indexi su izvršili trajan utjecaj na razvoj sarajevske pop škole, ali i jugoslavenske popularne muzike. Prateći svjetske trendove, Indexi su u navedenom periodu lokalnu muzičku scenu obogatili kombinacijom stilova koji se žanrovski mogu odrediti kao instrumentalni rokenrol, bit, ritam i bluz, barokni pop, te psihodelični pop. Nasuprot uvriježenom vjerovanju da je prva ploča Indexa objavljena 1964., historiografska analiza je pokazala da se to dogodilo vjerovatno 1966. Konačno, istražujući najraniji i najmanje poznat opus Indexa, ovaj rad aktuelizira potrebu izdavanja antologije neobjavljenih arhivskih snimaka.

Literatura

1. Arnautalić, E. (1997). *Večeras sa vama*. *BHT1*.
2. Arnautalić, I. (2012). *Petkom sa Nikolinom Veljović*. [online] *TV1*. Dostupno na: https://youtu.be/DT1plKnqczw [Pristupljeno 25. oktobra 2020].
3. Arnautalić, I. (2020a). *Pitanja i odgovori*. [Email].
4. Arnautalić, I. (2020b). *Priče o muzici, Indexima i prijateljstvu*. Sarajevo: SaGa Production.
5. Berk, P. (2010). *Osnovi kulturne istorije*. Prev. M. Marković. Beograd: Clio.
6. BHRT (2020). Nakon osvojene glavne nagrade u Beogradu, muzički dokumentarni film Indexi prikazan na festivalu DokuMfest. *BHRT*. [online] 28. septembar. Dostupno na: bhrt.ba/nakon-osvojene-glavne-nagrade-u-beogradu-muzicki-dokumentarni-film-indexi-prikazan-na-festivalu-dokumfest/ [Pristupljeno 29. septembra 2020].
7. Bortvik, S. i Moj, R. (2010). *Popularni muzički žanrovi*. Prev. A. Čabraja i V. Mikić. Beograd: Clio.
8. Discogs (2020a). *Indeksi – Sedam Veličanstvenih*. [online] Discogs. Dostupno na: www.discogs.com/Indeksi-Sedam-Veličanstvenih/release/14296823 [Pristupljeno 15. oktobra 2020].

9. Discogs (2020b). *PGP RTB Katalog (Serije)*. [online] Discogs. Dostupno na: www.discogs.com/group/thread/548800#5439434 [Pristupljeno 17. oktobra 2020].
10. Dujmović, J. (2006). *Indexi u inat godinama: Romansirana biografija*. Sarajevo: Quattro Media.
11. Fajfrić, Ž. i Nenad, M. (2009). *Istorija YU rock muzike: Od početaka do 1970*. Sremska Mitrovica: Tabernakl.
12. Faktor.ba (2015). Muzička produkcija BHRT-a završila veliki projekat: "Antologija Indexa" u prodaji početkom naredne godine. *Faktor*. [online] 4. decembar. Dostupno na: www.faktor.ba/vijest/muzicka-produkcija-bhrt-a-zavrsila-veliki-projekat-antologija-indexa-u-prodaji-pocetkom-naredne-godine-182769 [Pristupljeno 30. septembra 2020].
13. Ferović, J. (2016). *Antologija grupe Indexi*. [Email].
14. Ferović, J. (2018). *Antologija grupe Indexi*. [Email].
15. forwardbound (2006). *How Vinyl Records Are Made Part 1 of 2*. [online] YouTube. Dostupno na: https://youtu.be/xUGRRUecBik [Pristupljeno 25. oktobra 2020].
16. Gall, Z. (2004). *Glazbeni leksikon*. Split: Marjan tisak.
17. GlasBa Internet Music Magazine (2008). *Ekskluzivno: Indexi na antologijskom 13-CD boxu +DVD*. [online] GlasBa Internet Music Magazine. Dostupno na: www.glas.ba/index.php?p=2&clid=1098&kadid=33 [Pristupljeno 3. februara 2013].
18. GlasBa Internet Music Magazine (2009). *Antologija kao autoput*. [online] GlasBa Internet Music Magazine. Dostupno na: www.glas.ba/index.php?p=2&clid=3335&kadid=33 [Pristupljeno 3. februara 2013].
19. Indeksi (1966). *Sedam veličanstvenih*. [Vinil] PGP RTB.
20. Indeksi (1967a). *Naše doba*. [Vinil] PGP RTB.
21. Indeksi (1967b). *Oko malih stvari svađamo se mi*. [Vinil] PGP RTB.
22. Indeksi (1986). *Sve ove godine*. [Vinil] Diskoton.
23. Indexi (2006). *U inat godinama No.1 1964-1968*. [CD] MPJSBiH.
24. Indexi (2007a). *Naše doba*. [CD] PGP RTS.
25. Indexi (2007b). *U inat godinama 1964-1999*. [CD] Croatia Records.
26. Janjatović, P. (1998). Indexi. *Ilustrovana YU rock enciklopedija 1960-1997*. Beograd: Geopoetika, str. 87–89.
27. Janjatović, P. (2007a). Indexi. *Ex-YU rock enciklopedija 1960-2006*, 2. dopunjeno izd. Beograd: Čigoja štampa, str. 105–107.
28. Janjatović, P. (2007b). Rock festivali. *Ex-YU rock enciklopedija 1960-2006*, 2. dopunjeno izd. Beograd: Čigoja štampa, str. 301–303.
29. Janković Džet, V. (2008). *Godine na 6*. Beograd: Laguna.
30. Judah, T. (2010). *Oprostite za Jugosferu*. [online] Peščanik. Dostupno na: www.pescanik.net/oprostite-za-jugosferu/ [Pristupljeno 21. oktobra 2020].
31. Kalapoš, S. (2002). *Rock po istrijanski: O popularnoj kulturi, regiji i identitetu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
32. Marjanović, V. (1966). Poseta: Smeli "Smeli." *Džuboks magazin*, 3. juli, str. 8–9.

33. Misirlić, A. (2017). Indexi. *50 godina bosansko-hercegovačkog pop-roka*. Sarajevo: TKD Šahinpašić, str. 15–23.
34. Moore, A. (2002). Authenticity as Authentication. *Popular Music*, [online] 21(2), str. 209–223. Dostupno na: https://www.cambridge.org/core/journals/popular-music/article/authenticity-as-authentication/00C8C2913E0DDB1304C78CAB5856FD6C [Pristupljeno 25. oktobra 2020].
35. Mullen, J. (2017). What Questions Should Historians Be Asking about UK Popular Music in the 1970s? u: B. Cros, C. Crowley i T. Labica, ur., *Community in the UK 1970-79*. [online] Presses universitaires de Paris Nanterre. Dostupno na: https://hal-normandie-univ.archives-ouvertes.fr/hal-01817312/document [Pristupljeno 25. oktobra 2020].
36. *Muzika jednog vremena*, (2019). [TV serija epizode 4-8]. FTV. Dostupno na: http://www.federalna.ba/bhs/podkategorija/292198/muzika-jednog-vremena [Pristupljeno 25. oktobra 2020].
37. Oraščić, K. (1967a). Čujte ih, svakako! Pružam ruke - Indeksi. *Džuboks magazin*, 3. maj, str. 18.
38. Oraščić, K. (1967b). Kako sam ja video i čuo... *Džuboks magazin*, 3. juni, str. 4–6.
39. Panta Rhei (2011). *Regionalna muzička nagrada INDEXI*. [online] www.davorin.ba. Dostupno na: http://www.davorin.ba/muzika/ [Pristupljeno 29. septembra 2020].
40. Radiosarajevo.ba (2016). *Sjećanje na velikane: Indexi dobili spomen-ploču u centru Sarajeva*. [online] Radio Sarajevo. Dostupno na: http://www.radiosarajevo.ba/metromahala/teme/sjecanje-na-velikane-indexi-dobili-spomen-plocu-u-centru-sarajeva/248927 [Pristupljeno 26. oktobra 2020].
41. Raković, A. (2011). *Rokenrol u Jugoslaviji 1956-1968: Izazov socijalističkom društvu*. Beograd: Arhipelag.
42. *Rockovnik*, (2011). [TV serija epizoda 7]. RTS. Dostupno na: https://youtu.be/Dp_ge851cuU [Pristupljeno 25. oktobra 2020].
43. Shuker, R. (2001). *Understanding Popular Music*. London and New York: Routledge.
44. Škarica, S. (2005). *Kad je rock bio mlad: Priča s istočne strane, 1956-1970*. Zagreb: VBZ.
45. Škarica, S. (2017). *Tvornica glazbe, priče iz Dubrave: Bilješke za biografiju ili Various Artists, knjiga prva: 1947.-1969*. Zagreb: Croatia Records.
46. Vučetić, R. (2012). *Koka-kola socijalizam: Amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka*. Beograd: Službeni glasnik.
47. Žikić, A. (1999). *Fatalni ringišpil: Hronika beogradskog rokenrola, Deo 1 1959-1979*. Beograd: Geopoetika.

EMERGENCE OF AUTHENTIC POPULAR MUSIC IN SARAJEVO: INDEXI DISCOGRAPHY UNTIL 1966

Abstract

Widespread popularity of Sarajevo-based band Indexi masks their less known work from the sixties, while their contribution to the development of the Sarajevan and Yugoslav popular music is under-researched. The aim of this paper was to present, from cultural historical perspective, a part of the process of localisation of global popular music trends during the sixties. Taking dialectic and critical approach, a discography sample of 13 songs by Indexi, recorded until 1966, was analysed. By exploring historical context, this paper also criticised the claim available in the literature about the first Indexi record being released in 1964, and proposed it happened in 1966 instead. Following the early stage of imitating foreign bands and covering their compositions, primarily the Shadows and the Beatles, Indexi began to write their songs. By following new trends in contemporary Anglo-American popular music, Indexi adopted them and transmitted their elements to the local context, thanks in no small part to the on-going Americanisation of popular culture in Yugoslavia. The paper concluded that Indexi were an authentic rock 'n' roll band because they were among the first groups in Yugoslavia to write their original songs, that were to be widely accepted by local audiences. The crown of their creation in this period was the song "Pružam ruke", which symbolised the moment when Yugoslavia started singing rock 'n' roll in the native language. That way, Indexi left a lasting impact on the development of the popular music scene in Sarajevo and in Yugoslavia. The paper also reiterated the need to release an anthology of previously unissued archival recordings by Indexi, as a part of cultural heritage.

Key words: *popular music, Indexi, discography, authenticity, glocalisation*